

BARBARA KRUPA

Katedra Agroekologii i Architektury Krajobrazu
Wydział Biologiczno-Rolniczy Uniwersytetu Rzeszowskiego
e-mail: *basska1@o2.pl*

PIONOWE OZDOBY ELEWACJI – EKOLOGICZNĄ WIZYTÓWKĄ MIAST

Począwszy od starożytności człowiek tworzył krajobraz w zgodzie ze swoimi potrzebami i technologiami jakimi dysponował. Obecnie w dobie dynamicznego rozwoju miast istnieje problem odpowiedniego zagospodarowania otoczenia. Występuje zatem potrzeba urozmaicenia zatłoczonych miast, ozdobienia szarych i nieciekawych elewacji oraz zwiększenia ich niskiej wartości przyrodniczej.

Słowa kluczowe: pionowe ogrody, pnącza, zieleń balkonów

I. ZIELONE ŚCIANY

Chcąc zmniejszyć problem niskiej wartości przyrodniczej miast, stosuje się niekonwencjonalne sposoby uprawy roślin. Formę pionowej ozdoby stanowią zarówno pnącza, rośliny balkonowe, pionowe ogrody jak i „kwiatowa” ornamentyka ścian. Dzięki niecodziennej formie są one niejednokrotnie miejscową atrakcją i dekoracją. Ozdobne fasady dają poczucie przynależności oraz identyfikacji poprzez wprowadzenie charakterystycznej zieleni dla konkretnego obiektu [11].

Pionowe ozdoby elewacji to pomysł na stworzenie ekologicznej wizytówki miasta. Takie rozwiązania wymagają wypracowania odmiennej, prototypowej technologii. Dobór gatunków przewidzianych do zastosowania tego rodzaju uprawy wymaga użycia roślin o niewielkich wymaganiach, odpornych na zmienne warunki atmosferyczne oraz występujących lokalnie [1]. Dzięki proponowanym rozwiązaniom możliwe jest uzyskanie ciekawego efektu wizualnego przy użyciu małych kosztów finansowych [8]. Zieleń funkcjonująca na fasadach budynków służy ponadto ekologii miasta. Rośliny skutecznie tłumią dźwięk, oczyszczają powietrze, pochłaniają trujące gazy, a powierzchnia liści i wyparowywana z nich woda zatrzymują cząstki kurzu. Zieleń nadaje możliwość stworzenia szeregu ciekawych połączeń widokowych oraz przestrzennych z otaczającym terenem [11].

II. EKOLOGICZNA REAKTYWACJA ELEWACJI

Zielone ściany elewacji miejskiej pokrywane są często pnączami samoczępnymi, czyli takimi, które do wspinania się nie potrzebują specjalnych konstrukcji. Najczęściej stosowany jest winobluszcz pięciokłapowy (*Pharthenocissus quinquefolia*) i trójklapowy (*Pharthenocissus tricuspidata*) [2].

* *Pracę recenzował:* dr hab. inż. arch. Piotr Patoczka, prof. Politechniki Krakowskiej

Winobluszcze przyrastają około 1,5 – 2,5 m i wyjątkowo szybko odrastają po ścięciu. W przypadku winobluszcza pięcioklapowego ciekawą odmianą jest 'Troki' (posiadająca ciemnozielone, błyszczące liście), czy 'Star showers' (o białopstrych liściach). W przypadku winobluszcza trójklapowego, warto zastosować odmianę – 'Green spring' (ciemnozielone, błyszczące liście) [7]. Nieco rzadziej niż winobluszcze przy ścianach sady się korzenioczepty i zimozielony bluszcz pospolity (*Hedera helix*). Roślina ta bardzo często rośnie przy budynkach zabytkowych, starych kamienicach i dworach [2]. Często spotykaną odmianą jest bluszcz pospolity 'Goldhild' (wyraźnie dwubarwny), czy 'Goldheart' (o liściach z centralną złocistą plamką). Na obsadzenie ścian proponowany jest 'Woerner', znosi bowiem stanowiska mocno nasłoneczne. Chcąc dodać elewacji „chłodnej elegancji” warto zastosować odmianę 'Little Diamond', ze względu na częściowo srebrzyste liście. Niekiedy przy wysokich ścianach zobaczymy hortensję pnącą (*Hydrangea anomala ssp. Petiolaris*), czy milan amerykański (*Campsis radicans*). Duże, czerwone kwiaty miliana amerykańskiego 'Flamenco' bardzo efektownie kwitną w ciągu lata, czepiając się dobrze tylko chropowatych powierzchni. Praktycznie rzadko spotyka się na dużych powierzchniach ścian bardzo interesujące i mało znane przywarki japońskie (*Schizophragma hydrangeoides*). Jej kwiaty zebrane w płaskie kwiatostany, nieco większe i późniejsze od hortensji pnącej mają duże walory estetyczne i osłaniają często najbardziej narażone na zdewastowanie ściany blokowisk, dorastając do 10 m wysokości [2].

Stworzenie ekologicznej wizytówki miasta to także umieszczanie na elewacji budowli – ogrodu o specjalnej konstrukcji. Na pomysł stworzenia wertykalnego ogrodu wpadł francuski botanik Patrick Blanc. Z uwagi na polski klimat nie jest możliwa adaptacja systemów stosowanych np. w Hiszpanii, czy Francji. Specyfika rozwiązań dotyczy zarówno podłoża, jak i systemów mocujących. Do stworzenia na pionowej powierzchni ogrodu, niezbędna jest metalowa rama zamocowana na ścianie z przytwierdzoną warstwą PVC. Do PVC przymocowana jest warstwa filcu, która umożliwi rozproszanie wody. Na tej warstwie rosną także korzenie. Rośliny sady się w formie szczepek, nasion lub sadzonek. Cała konstrukcja składa się z instalacji nawadniającej, która dostarcza roślinom niezbędnych składników. Aby konstrukcja była stabilna masa roślin nie powinna przekroczyć 30 kg na metr kwadratowy. Do ogrodu elewacyjnego wybiera się gatunki o niewielkich wymaganiach, odporne na zmienne warunki atmosferyczne oraz występujących lokalnie [1].

Ryc. 5. Dom jednorodzinny pokryty winobluszczem pięcioklapowym. Rzeszów, osiedle: Miłocin (fot. B. Krupa)

Fig. 5. Single Family of the climber. Rzeszow, estate: Milocin (phot. B. Krupa)

III. KWIATOWA ORNAMENTYKA FASAD

Pionowe ozdoby budynków w miastach stanowią ciekawy element dekoracyjny elewacji. Objawem tego jest uwiecznianie na ścianach motywów kwiatów i dekoracji roślinnych. Fantastyczne elementy kompozycji ścian możemy obserwować na przykładzie Pałacu Schwarzenbergów w Pradze (pałac Lobkowiców) – również w renesansowym pałacu na Hradčanach.

Kwiatowa ornamentyka służyła zaakcentowaniu wertykalizmu. Szczególnie charakterystyczna była dla secesji, w której elementem znaczącym były kwiaty dwubocznie symetryczne, o wyraźnym rozczłonkowaniu. W zależności od rodzimej, krajowej roślinności wprowadzano odpowiednią ornamentykę roślinną. Często w modelach secesjonistów pojawiały się m.in. mleczce, stokrotki, rumianki, maki, bławatki, dzwonki czy malwy. Powój, dzikie wino było wyrazem zamiłowania do linii giętkiej i wijącej się. Secesja pozostawiła także trwały ślad w miejskiej architekturze Czech, rozwijając charakterystyczny czeski nurt tego stylu, w którym wykorzystywano również ozdoby roślinne na elewacjach budynków [9,10].

Ryc. 5. Pałac Schwarzenbergów w Pradze na Hradčanach z kwiatową ornamentyką fasad (fot. B. Krupa)
Fig 5. Palace of the Schwarzenberg in Prague the Hradčanach with floral decoration of facades (phot. B. Krupa)

IV. PIONOWE DEKORACJE BALKONOWE

Kwiaty balkonowe, spływające po fasadzie budynku, tworzą element dekoracyjny elewacji. Przykładem mogą być różne odmiany petunii ogrodowej (*Petunia ×hybrida*), a szczególnie petunie kaskadowe, z najpopularniejszą Surfinią nadają się najczęściej do amplii lub skrzynek balkonowych, ze względu na fakt, że ich pędy szybko ulegają uszkodzeniom stykając się z tarakotą balkonu. Długie, gęsto pokryte kwiatami pędy stanowią ozdobę muru. Wybór różnorodnej kolorystyki silnie kontrastuje z jasnymi elewacjami budynku [9]. Świadczą o tym również osłaniające zaniedbane mury pelargonie bluszczolistne (*Pelargonium peltatum*), posiadające charakterystyczne pędy o zwisającym lub płozącym się pokroju, błyszczących liściach, kwitnące bardzo obficie [4]. Pionowe ozdoby elewacji tworzą również rośliny takie jak: fuksja mieszańcowa (*Fuchsia ×hybrida*), szkarłat zwisty (*Amaranthus caudatus*), polegotka płoząca (*Sanvitalia procumbens*) [3]. Warto zastosować również róże pnące; z wyłączeniem ścian południowych. Pędy róż pnących przymocowane są najczęściej do ściany słupków lub rur stalowych. Warto polecić m. in. odmiany: 'Laura ford', 'Compassion', 'Golden showers', 'Sympathie'

[5]. Pionowe ściany budynków są ozdabiane nawet zimą w postaci świerka białego (*Picea glauca* 'Conica Laurin'), różnych odmian i form cypryśnika (*Chamaecyparis lawsoniana* 'Ellood's Pillar'), czy jałowca (*J. communis* 'Compressa') [12].

Ryc. 5. Roślinność na balkonach; dom wielorodzinny w Barcelonie (fot. B. Krupa)
Fig. 5. The vegetation on the balconies. Barcelona (phot. B. Krupa)

V. WNIOSKI I WSKAZANIA

Klimat miejski różni się znacznie od warunków panujących w terenach wiejskich, na skutek dużej koncentracji zabudowy, emisji zanieczyszczeń przemysłowych, pojazdów mechanicznych. Odczuwalny brak zieleni w miastach wpływa na pogorszenie jakości życia. Pokryte roślinnością elewacje stanowią w gęsto zabudowanych przestrzeniach miejskich użyteczną ekologicznie zieleń oraz formę ozdoby i dekoracji architektonicznej. Zajęte zielenią fasady budynków w miejskim środowisku stanowią przestrzeń życiową dla organizmów zwierzęcych i utrzymania równowagi w przyrodzie.

Pionowe ozdoby elewacji budynków wnoszą życie w miejską, betonową przestrzeń, gdzie deweloperzy walczą o każdy kawałek trawnika czy skweru. W czasach, gdy zieleni przegrywa na korzyść osiedli mieszkaniowych, warto wykorzystać elewacje budynków i przeobrazić je w miejskie „dżungle”. Spełniają one bowiem nie tylko kwestie estetyczne, ale wpływają na psychikę oraz zdrowie człowieka. Zieleń działa relaksująco, filtruje powietrze, pochłania kurz i zgiełk ulicy. Duża różnorodność gatunków roślin wybranych na ścianę tworzy zrównoważony ekosystem. Ponadto zielona ściana przyczynia się do izolacji budynku (latem od gorąca, zimą od mrozu), oczyszcza powietrze i przemienia szary beton w żyjącą wieloma odcieniami zieloną powierzchnię. Pionowy ogród oprócz funkcji tradycyjnej zieleni miejskiej, odgrywa także rolę edukacyjną i podnosi wartość edukacyjną miejsca. Często brak naturalnej roślinności na elewacji zastępowano elementem dekoracyjnym w postaci kwiatowej ornamentyki. Dzięki

temu tworzone na ścianach malowniczy krajobraz. Taka ściana zieleni zapewniała obcowanie z przyrodą. Pionowe zdobnictwo to także doskonale rozwiązanie na wprowadzenie do centrum miasta roślinności; bez zajmowania powierzchni, maskującej stare i popękane ściany i „ożywiające” miejski krajobraz.

VI. LITERATURA

1. Białobrzeski A.: Ekologiczna reaktywacja. [w:] Zieleń Miejska. Bartczak M. Wyd. ABRYS. Poznań. 7 (40). s. 50-51. 2010.
2. Borowski J.: Pnącza na wysokie ściany. [w:] Zieleń Miejska. Bartczak M. Wyd. ABRYS. Poznań. 2 (35). s. 28-30. 2010.
3. Henty J.: Stylowe balkony i tarasy. Wyd. Elipsa. Warszawa. s. 115. 1998.
4. Hofmann Ch.: Pelargonie. Wyd. KDC. s. 48-88. 2008.
5. Kalheinz J.: Rośliny na balkon i Tatas. Wyd. Multico. Warszawa. s. 14-54. 2002.
6. Kratz M.: Kwiaty w skrzynkach balkonowych. [w:] KDC. s. 55. 2006.
7. Lorberg S.H.: Zieleń bez granic. Wyd. GmbH. Kraków. s. 356-361. 2011.
8. Lorez T.: Zielone ściany. [w:] Zieleń Miejska. Bartczak M. Wyd. ABRYS. Poznań. 2 (5). s. 22-23. 2007.
9. Makowska B.: Motywy roślinne w dekoracjach krakowskich kamienic z przełomu XIX/XX wieku. [w:] Wiadomości Botaniczne. 49(3/4). s.5-14. 2005.
10. Wallis M.: Secesja. Wyd. Arkady. Warszawa. ss. 253. 1974.
11. Weber-Świrski M., Sarzyński D.: Pionowe Szaleństwo. [w:] Zieleń Miejska. Bartczak M. Wyd. ABRYS. Poznań. 2 (23). s. 46-47. 2009.
12. Zimmer. E., Handel A., Eisenreich W.: Rozpoznawanie roślin i zwierząt. Wyd. Elipsa. s. 44. 2005.
13. Vince. K.: Secesja. Wyd. Solis. Warszawa. ss. 318. 2009.

HISTORY AND PRESENT OF OLD CEMETERY IN RZESZOW

Summary

Since the ancient times the man has always shaped landscape according to his needs and technology available. In the time of dynamic development of cities arises a problem of suitable environment design.

Consequently there is a need to provide a variety to crowded streets decorate monotonous grey houses as well as improve natural qualities.

Key words: vertical gardens, climber, green balconies